

KOLOBORATIV O'RGATISHNING MUAMMOLARI VA ULARGA YECHIMLAR

Ilmiy rahbar prof. Sh.A. Xasanov
Toxirova Maxbubaxon Shuxrat qizi

ADPI doktoranti

mahbubatohirova3@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada 4+2 o'qitish tizimida mutaxassislik fanlarini kolloborativ usulda o'qitishda duch kelinadigan muammolar haqida tahlil qilinib ularga yechimlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: 4+2 tizimi, kolloborativ ta'lim, mutaxassislik fanlari, oliy ta'lim, amaliyot, nazariya, pedagogik texnologiyalar, dual ta'lim, hamkorlikda ishlash, amaliyotchi, ish beruvchi

An'anaviy ta'lim usulini takomillashtirish sohasida izlanishlar davom etayotir, lekin uning ob'ektiv imkoniyatlari cheklangan. Aytish mumkinki, onlayn ta'lim shakli qariyb uch ming yillik tarixga ega bo'lgan an'anaviy ta'lim shaklini yaqin yuz yillikda siqib chiqara olmasa kerak. Onlayn ta'lim an'anaviy ta'limni to'ldiruvchi, uning samaradorligini yanada oshiruvchi bir vosita bo'lib qoladi. Hayotimiz davomida biz yangi bilim va ko'nikmalarni muntazam o'zlashtirishimiz kerak, ta'lim uchun ajratgan muayyan davrimizda esa bunga erishib bo'lmaydi, albatta. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan fan-texnika talablari-ta'lim usuli bilan jamiyatning raqobatbardosh, yuqori malakali kadrlar tayyorlashga, barkamol avlodni shakllantirishga bo'lgan ehtiyoji o'rtasida nomunosiblikni vujudga keltirdi. Uni ta'limda boshqa yangi yondashuvlarni qo'llash yo'li bilan hal etish lozim.

An'anaviy ta'lim texnologiyasining afzalliklari: ma'lum ko'nikmalarga ega bo'lgan va aniq ma'lum tushunchalarni, fanni o'rganishda foydaliligi; o'qituvchi tomonidan o'qitish jarayonini va o'qitish muhitini yuqori darajada nazorat qilinishi; vaqtdan unumli foydalanish; aniq ilmiy bilimlarga tayanish

Kamchiliklari: o'quvchilar passiv ishtirokchi bo'lib qoladilar; o'qituvchining to'la nazorati barcha o'quvchilar uchun motivasiyani vujudga keltirmaydi;

o'quvchilar o'qituvchi bilan bevosita muloqotga kirisha olmaydi; eslab qolish darajasi hamma o'quvchilarda bir xil bo'lmaganligi sababli, guruh bo'yicha o'zlashtirish darajasi past bo'lib qolishi mumkin; mustaqil o'rganish va yechimlar qabul qilish uchun sharoitlar yaratilmaydi.

Albatta darsni to'g'ri tashkil etish va darsga qo'yilgan maqsadga erishish uchun yetuk mutahasis bo'lish kerak. Yetuk mutaxassislar esa oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olib, o'z kasbining ustalari bo'lib chiqadilar. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari esa talabalarni o'z kasbining yetuk mutaxasisi bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Hozirgi davrda ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va yutuqlardan keng foydalanish, ularni ta'lim tizimida joriy qilib borish hamda rivojlangan mamlakatlarning tajribalarini mamlakatimiz ta'lim tizimiga tadbiiq qilish muhim hisoblanadi.

Guruh a'zolari birgalikda o'quv loyihasi ustida ishlashga vaqt sarflaganlarida, ular bir-birlarini yaxshiroq bilishadi. Bu ijobiy shaxsiy munosabatlarga va yuqori ruhiy holatga olib kelishi mumkin. Agar o'qituvchi hamkorlikda o'rganishda ishtirok etsa yoki unga rahbarlik qilsa, bu shaxsga o'z o'quvchilarini yaxshiroq tushunishga va murabbiy munosabatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu yondashuvning bir qator afzalliklarini ko'rib chiqdik. Endi ushbu yondashuvning boshqa jihatlariga nazar tashlasak. Kolloborativ o'rgatishning bir qator pedagogik

muammolari mavjud. Ushbu muammolarni keltirib o'tamiz. Har bir muammoga yechim ham tavsiya etib ketamiz.

1. Jamoaviy ishning samaradorligidagi muammolardan biri bu ba'zi talabalar jamoaviy ishda ishtirok etishni xohlamasliklari yoki passiv bo'lishlari mumkin. Bu, guruhning umumiy natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yechim sifatida jamoaviy ishni rejalashtirishda va baholashda aniq rollar va mas'uliyatlarni belgilash. Jamoaviy ishlashni rag'batlantiruvchi faoliyatlar va amaliy mashqlarni qo'llashni tavsiya etamiz

2. O'qituvchilarning malakasi bo'yicha yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammodan biri bu - kolaborativ o'rgatishni samarali amalga oshirish uchun o'qituvchilar maxsus metodik bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak. Har bir o'qituvchi bunday metodikaga tayyor bo'lmasligi mumkin. Bu muammoga yechim sifatida, o'qituvchilar uchun kolaborativ o'rgatish metodologiyasini o'rgatuvchi treninglar va seminarlar o'tkazishni tavsiya etamiz

3. Baholash masalalarida ham muammolar yuzaga kelishi mumkin. Kolaborativ o'rgatishda guruh ishlari natijalarini baholash murakkab bo'lishi mumkin. Individual hissalar va jamoaviy natijalarni qanday baholashni belgilash muammo tug'dirishi mumkin. Yechim sifatida esa baholash mezonlarini aniq belgilash va individual hissalarini ham, jamoaviy natijalarni ham hisobga oladigan baholash tizimlarini ishlab chiqish zarur

4. Kommunikatsiya qobiliyatlaridagi muammolar shunday bo'lishi mumkin. Ya'ni talabalar orasida samarali muloqot va fikr almashish qobiliyatlari bo'lmasligi mumkin, bu esa jamoaviy ishlarning samaradorligini kamaytirishi mumkin. Yechimi shuki, muloqot va jamoa ichidagi rolning rivojlantiruvchi mashqlar va faoliyatlarni o'z ichiga olgan darslar tashkil qilish. Shuningdek, kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantiruvchi treninglar o'tkazish

5. Resurslar va infratuzilmalardagi muammo shuki, kolaborativ o'rgatish uchun zarur bo'lgan resurslar, masalan, guruh ishlarini qo'llab-quvvatlovchi materiallar yoki texnik vositalar yetishmasligi mumkin. Yechim sifatida resurslarni to'g'ri taqsimlash va zarur infratuzilmani yaratish. Hamkorlikni qo'llab-quvvatlovchi materiallar va texnik vositalarni ta'minlashni tavsiya etamiz

6. Talabalar orasida nizolar. Jamoaviy ish davomida talabalar orasida nizolar yoki kelishmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Yechim esa, jamoaviy ishda nizolarni boshqarish uchun strategiyalar va maslahatlar berish. Konfliktlarni hal qilish va konstruktiv munozaralar o'tkazish bo'yicha mashqlar o'rgatishdan iborat

7. Differentsiyalash. Kolaborativ o'rgatishda har bir talabaga individual yondashuvni ta'minlash qiyin bo'lishi mumkin, chunki talabalar turli darajada bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi mumkin. Yechim sifatida differentsiyalashgan vazifalar va rollar orqali har bir talabaga mos keladigan yondashuvni qo'llash. Har bir talabani qo'llab-quvvatlash uchun individual yordam va qo'shimcha resurslarni taqdim etishni tavsiya etamiz. Kolaborativ o'rgatishning samaradorligini oshirish uchun yuqorida sanab o'tilgan muammolarni e'tiborga olib, tegishli yechimlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish zarur. Bu orqali talabalar o'rtasida hamkorlik, muloqot va jamoaviy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarga yechim tavsiya etdik. Kolaborativ o'rgatishning afzalliklari haqida ham batafsil to'xtalsak.

Kolaborativ yondashuvining qiyosiy afzalliklaridan ba'zilari:

- Jamoada o'ziga xoslik va hamma "birgalikda" bo'lish hissi.
- Bir-birini qo'llab-quvvatlay oladigan va bir-biriga fikr bildiradigan o'qituvchilar uchun qo'shimcha yordam.
- Yangi narsalarni sinab ko'rish va hamkasblar va o'quvchilardan nima ishlayotganini tushunish uchun tezkor fikr-mulohazalarni olish qobiliyati.

- Sizning o'quv dasturingiz doimiy jarayonga aylanadi va vaqt o'tishi bilan sezilarli darajada rivojlanishi va yaxshilanishi mumkin.

Bundan tashqari aytib o'tishimiz joizki, o'qituvchilarimiz uchun ham bir qator afzalliklar keltiradi, ya'ni, o'qituvchilarning faol hamkorligining afzalliklari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- Agar o'qituvchilar barcha o'quvchilarning rivojlanishi uchun mas'uliyatni o'z zimmalariga olishsa, barcha talabalar foyda olishadi.

- O'qituvchilar uzluksiz ravishda bir-biridan o'rganishlari mumkin.

- O'qituvchi guruhlarini bir-birlarining kuchli va zaif tomonlarini to'ldirishlari, muammolarni birgalikda hal qilishlari va o'quv dasturini va bir-birlarining professional o'sishini qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

- Talabalar (ayniqsa, yosh talabalar) o'qituvchilarining hamkorlikda ishlashini kuzatishlari mumkin, bu ularga qo'shimcha ta'lim va ish joyida kerak bo'ladigan konstruktiv va professional ishlash uchun foydali amaliy ko'nikmalarni kuzatish imkonini beradi.

Koloborativ o'rgatish metodikasi faqatgina oliy ta'lim uchun mo'ljallangan emas, balki ushbu metoddan ta'limning turli bosqichlarida qo'llash mumkin. Umumta'lim maktablaridagi darslarda foydalanilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi. Ushbu metodika bo'yicha umumiy o'rta ta'limda ham doimiy ravishda amalda qo'llab borsak natijasi biz kutgandek yuqori bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (1989). Cooperation and competition: Theory and research. Edina, MN: Interaction Book Company.(pp. 148-150)

2. Slavin, R.E. (1995). Cooperative learning: Theory, research, and practice (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.(pp. 215-235)

3. Qurbonov, Sh. (2018). Oliy ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish. Toshkent: Fan va texnologiya. 30-50-betlar.

4. Cates, C., & Jones, P. (1999). Learning outcomes: The educational value of cooperative education. Columbia, MD: Cooperative Education Association.(pp. 210-215)

5. Felder, R.M., & Brent, R. (2007). Cooperative learning. In P.A. Mabrouk (Ed.), Active learning: Models from the analytical sciences (pp. 20-50). Washington, DC: American Chemical Society.

6. Olimov, Q. (2020). Oliy ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Yangi asr avlodi. 140-150-betlar.